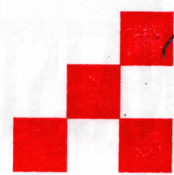

BOBOVAC

LIST VAREŠKIH HRVATA

GODINA III.

Broj 33

VAREŠ

RUJAN 1997.

Cijena 4 kune

Za inozemstvo 2 DEM

NJEGUJMO NAŠU BAŠTINU!

CETERUM, REDIBIMUS IN VAREVALLIUM

NAJSTARIJA CRKVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Stara vareška crkva ili, kako je zovu Varešani, mala crkva, posvećena svetom Mihovilu, postoji na ovom mjestu od 16. stoljeća. Prema predanju, bez sigurnih dokaza, ona je ovdje bila podignuta još u predtursko vrijeme. U velikim požarima koji su izbili u posljednjem deceniju 17. stoljeća, u kojima su stradale čitave četvrti Vareša, izgorjela je i crkva. Uskoro je podignuta nova kojoj je 1716. godine sultan Ahmed III. svojim fermanom dozvolio da se postavi krov. Prema vjerojatno istinitoj predaji crkva je tada u jednom čošku bila minirana, a tragovi miniranja danas su izvana vidljivi na sjeveroistočnom uglu crkve.

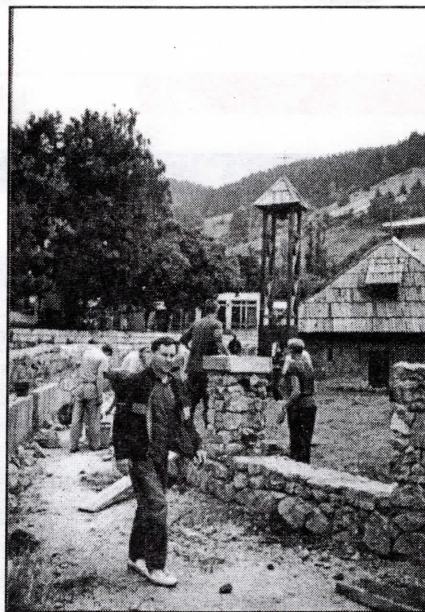
Današnja stara crkva iz temelja je obnovljena 1819, o čemu govori natpis u kamenoj ploči kod ulaznih vrata. Kompletan objekt konzervatorski je restauriran 1990/91. Ovo je najstariji spomenik katoličke crkve u

Bosni i jedini sačuvan iz turskog perioda.

Ovu crkvu je blagoslovio generalni vikar fra Dominik iz Vareša, a drveni bačvasti svod oslikao je fra Ivan Kljajić, župnik iz Vrbovca, 1822. U zapadnom dijelu crkve sahranjivani su pokojnici od 17. do 20. stoljeća.

O prvobitnoj crkvi koja je krajem 17. stoljeća izgorjela, zabilježeno je u izvještaju biskupa Olovčića koji je posjetio crkvu 1673. godine da ima "jedan oltar potpuno opremljen, sa svim svojim nužnim". Od tog oltara ostao je sačuvan samo barokni kožni antependij sa slikom sv. Mihovila u sredini, oslikan u 17. stoljeću, koji se čuva u Sarajevu.

Kip svetog Mihovila, vrlo lijepe barokne izrade, rađen je u Veneciji 1730. Poliptih koji okružuje kip oslikan je kada i crkva, početkom 19. stoljeća. Na Gospinu oltaru nalaze se barokni kipovi Gospe na oblaku i anđela sa svijećnjacima, kao i četiri duborezna svijećnjaka, što je sve nastalo na prijelazu 17. i 18. stoljeća. Mali drveni oltar, posvećen Gospi, sa volutama i pticama na vrhu, darovan je crkvi u spomen fra Stjepana Marjanovića 1830. godine. Oslikao ga je lokalni majstor, vjerojatno isti koji je 1822. oslikao strop crkve. Enterijer crkve kao cjelina djeluje vrlo skladno bez obzira što se u njemu nalazi mnoštvo fragmenata nabavljenih u rasponu od 17. do 19. stoljeća, koje su izrađivali majstori različitih sposobnosti i opredjeljenja. Sve ovo svjedoči o teškim vremenima turske okupacije u kojima su fratri ipak nalazili mogućnosti da obnavljaju i opremaju svoju crkvu.

Uređivanje okoliša stare crkve

Od 1995. godine stara vareška crkva postaje i galerija darovanih slika gdje je u stalnoj postavci izloženo šezdesetak slika od 40 različitih autora. Posljednjih godina mala crkva je najljepša pozornica malih kulturnih događanja u Varešu.

Crkva je bila izložena dodiru nerazumnih posjetitelja i time bila u opasnosti devastiranja i izivljavanja neciviliziranih prolaznika. Ove ljetne sezone postavljena je nova kamena i drvena ograda koja je dodatni ukras i velika zaštita najvrjednijem povijesnom objektu u našem gradu Varešu. Dobro bi bilo da svi Varešani, bez obzira na narodnost, vjeru i dob, upoznaju vrijednost stare vareške crkve, najstarije sačuvane crkve u Bosni i Hercegovini!

Fra Mato Topić

**TRGOVINSKO
PODUZEĆE
"PRŽIĆI"**

Iz bogatog asortimana

NUDI

dnevni i tjedni tisak
tekstilnu robu
voće i povrće
suhomesnate proizvode
alkoholna i
bezalkoholna pića
tehničke potrepštine
i ostalu robu
široke potrošnje

Kupnjom u Višnjicima i Pržićima
uvijek ćete imati pouzdana partnera

IZ NAŠIH ŽUPA

VAREŠ

- KRŠTENI:** Antonela Grubešić (Joze i Gine); Matej Kojić (Franje i Tatjane); Mirna Mirčić (Mije i Anđelke).
VJENČANI: Damir Adašević i Sanja Vijačkić; Franjo Kojić i Tatjana Vodopija; Božo Božić i Jasna Franjić.
UMRLI: Alojzije Dodik; Drago Grubešić; Drago Andrijević, Ana Knih, r. Žuk; Drago Pogarčić.

KVALITETA KOJA SE ČUJE

Novi broj telefona: 087 809 121

VIJESTI - VIJESTI - VIJESTI - VIJESTI - VIJESTI

ZAPALJENA KUĆA NA RAJČEVCU

U naselju Rajčevac koje ponovno kao i prije rata nastanjuju većinom Hrvati, 19. rujna je oko 20 sati zapaljena kuća vlasništvo Ante Antića, koji se trenutno nalazi u progonstvu. U trenutku kada je zapaljena u njoj se nije nitko nalazio, a pričinjena je velika materijalna šteta.

Po već oprobanoj scenariju, vatrogasci su došli kasno, a muslimanska vlast i policija kažu da su počinitelji nepoznati.

POLITIČKI KANDIDATI O PROGNANIMA

U organizaciji OEES-a, u prostorijama kino-dvorane u Varešu održana je 29. kolovoza javna tribina na temu: Prognanici i raseljene osobe. Svoje viđenje ovoga problema dali su predstavnici političkih stranaka registriranih za općinske izbore u Varešu, koji su odgovarali na pitanja građana u prepunoj dvorani.

Predstavnici muslimanskog naroda pokušavali su kao i obično da kao krivce za nedozvoljavanje povratka prognanih i kršenje temeljnih ljudskih prava optuže Hrvate, što više očito ne prolazi. Jadno i tužno su izgledali govornici u dvorani koji zahtijevaju da se na Daštanskom popravi infrastruktura (?!), vodovod i napravi džamija.

No, i pored svega, skup je bio uspješno organiziran, jer je vrijedno i to što se uopće počelo razgovarati o toj temi.

PROMIDŽBENI SKUP HDZ-a

Glavni promidžbeni skup HDZ-a za općinu Vareš održan je 5. rujna u prepunoj kino-dvorani u Varešu.

Sve je počelo misom u crkvi svetoga Mihovila za sve poginule branitelje i civilne žrtve rata i obilaskom najstarije katoličke crkve u BiH. Gosti su sa domaćinima zatim obišli crkvu Uzvišenja svetoga križa na Pržićima, na kojoj su ovih dana završeni radovi na unutarnjem i vanjskom uređenju. Posjetili su i vojarnu Treće gardijske brigade "Zvijezdangrad" na Mekušama gdje su položili vijence na spo-

men-obilježje s imenima palih žrtava u Domovinskom ratu i ispred velikog spomen-križa. Uslijedio je sastanak s Udrugama obitelji poginulih, invalida i dragovoljaca, kao i ručak u Hrvatskom domu na Pržićima.

U 16 sati velika kolona ljudi pristigla je u kino-dvoranu gdje je održan središnji dio programa. Sve nazočne pozdravio je u ime domaćina predsjednik Općinskog vijeća Vareš Miroslav Pejčinović, koji je naglasio da je u Varešu sve više Hrvata i da se varaju oni koji su ih mislili uništiti. Mi se vraćamo, a oni koji su došli sa strane neka idu i neka im je sretan put, rekao je na kraju svog izlaganja g. Pejčinović.

Sljedeći je za govornicu izašao Pavao Vidović, predsjednik OO HDZ Vareš i nositelj liste HDZ-a. U svom govoru rekao je da je HDZ ostao na liniji povratka ljudi koju je zacrtao poslije progona i da će zadatak nove vlasti biti obnova uništenog gospodarstva, za čije je katastrofalno stanje kriva isključivo sadašnja vlast. 1990. smo glasovali srcem, a sada trebamo i razumom, poručio je biračima.

Ispred izbornog stožera HDZ-a BiH nazočnima se obratio Srećko Vučina, glavni tajnik HDZ-a BiH. Donosim vam pozdrave od predsjednika svih Hrvata, dr. Franje Tuđmana, rekao je u svom pozdravu, te nastavio riječima zahvale svim majkama jer su one dale svoj veliki doprinos u obrani prostora Hrvatske i BiH. Treba poštivati volju sva tri konstitutivna naroda u BiH, ali i naše pravo da se školujemo na hrvatskom jeziku, pa pozivam mladež da pomogne u ovoj i ostalim zadaćama u političkoj borbi za opstojnost hrvatskog naroda. Nećemo ponoviti pogrešku iz 1990. da nas podijele, nema nas puno i o broju glasača i njihovih glasova ovisit će i sastav budućeg Općinskog vijeća. Volju hrvatskog naroda može ispuniti samo HDZ, rekao je na kraju svog dužeg izlaganja g. Vučina.

Ovaj veličanstveni skup uveličali su i estradni umjetnici iz Republike Hrvatske: voditeljica programa Nives Ivanković, solisti Gibonni i Ivo Fabijan, kao i humoristi Dragan Šuvak i

Josip Pejaković. Od pozvanih iz ostalih stranaka odazvali su se predstavnici SDA i HSS. Na završetku programa uslijedio je zajednički izlazak dužnosnika iz HDZ-a i HSS-a na pozornicu i izvođenje himne HDZ-a "Bože čuvaj Hrvatsku".

NOVI PEŠTIČEV POTHVAT

Na Šestim športskim igrama Vojne policije Oružanih snaga Republike Hrvatske u Varaždinu, nastupili su i najbolji predstavnici VP HVO-a koji su se s još 13 momčadi natjecali u pet športskih disciplina: malom nogometu, kuglanju, streljaštvu, boričkim vještinama i atletici.

U pojedinačnoj konkurenciji najbolje plasiran član VP HVO-a bio je August Pešić iz Vareša osvojivši u mini-maratonu četvrto mjesto. Ovaj uspjeh je samo nastavak dobrih rezultata ovoga atletičara čiji rezultat ima još veću vrijednost kada se zna da je nastupio povrijeđen.

ZAPAŽEN NASTUP ŠAHISTA

U Neumu je od 25. kolovoza do 2. rujna održano treće po redu ekipno šahovsko prvenstvo Herceg-Bosne, istovremeno u Prvoj i Drugoj ligi.

U veoma jakoj konkurenciji s još 11 klubova Druge lige nastupili su i najbolji šahisti ŠK "Napredak" iz Vareša. Igralo se po Bergerovom sustavu, a svaka ekipa je imala mješoviti sastav: šest šahista seniora, jednu šahisticu i jednog juniora.

Nakon zaista požrtvovanih i iscrpljujućih borbi šahisti su poslije odigranih 11 kola zauzeli odlično četvrto mjesto. Najuspješniji pojedinac bio je Dubravko Babić s 10 osvojenih bodova od mogućih 11 i majstorski kandidat Melkior Brđanović sa 9,5 od maksimalnih 11 bodova.

Tako ni ovaj put "napretkovci" nisu iznevjerili očekivanja svojih vjernih navijača.

Uporedo s natjecanjem najboljih herceg-bosanskih šahista, održan je seminar za klupske suce. Ispit je između ostalih položio i Branko Mijić iz Vareša.

Priredio: B. Andrić

VAREŠKA MLADEŽ U REICHENBACHU

Posljednjeg dana mjeseca srpnja oveća je skupina vareške mladeži, pod vodstvom fra Ive Brezovića, fra Andreja Matoca i Marija Mirčića, krenula na odmor u Njemačku.

Organizatori ovog posjeta bili su gospoda Mijo Vidović i Alfons Vögele. Nas dvadesetosmero trebalo je smjestiti kod njemačkih obitelji.

Moja očekivanja nisu bila naročito velika. Na put sam pošla ponajprije s namjerom da se odmorim od svakidašnjice. Pa ipak, za šesnaest dana, koliko smo ukupno proveli u Njemačkoj, doživjeli smo sve ono što u Varešu ne bismo ni za godinu.

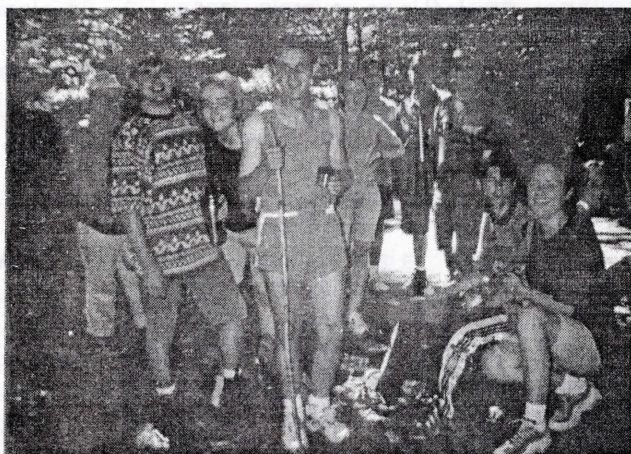
Naš plan boravka do posljednjeg je dana bio popunjen obilascima i posjetima raznim mjestima, pa se oduševljenje od prethodnog dana još ne bi ni utišalo, a u nama je raslo novo, još snažnije. Obitelji kod kojih smo bili smješteni imale su puno razumijevanje za naše prijedloge i ideje, mada njih i nije bilo mnogo. Slobodno se može reći da smo se osjećali kao kod kuće, u toplom roditeljskom domu. Njemačka je mladež s nama išla u svaki posjet, a autobus je bio samo jedno od mnogih mjesta u kojima smo svi bili zajedno.

Počeli smo obilaskom Freiburga. U njemu smo posjetili znamenitu katedralu Münster čiji je toranj visok 120 metara. Njezina je unutrašnjost ispunjena ljepotom i mirom. Posebna zanimljivost vezana za ovu katedralu jest ta što je za vrijeme totalnog razaranja Freiburga jedino ona ostala čitava. Sljedećeg dana bili smo u Tribergu i divili se velikim satovima i vodopadima. Promjer najvećeg sata iznosi 5 metara i bilo mi je neshvatljivo da kao takav uopće može raditi. No, još je veće ušhićenje nastalo prilikom obilaska vode Wasserfalle. Majka priroda i Bog najveći su arhitekti na svijetu, bio je moj jedini komentar. Istog smo dana posjetili i crkvu Maria Tann, građenu u rokokostilu.

S novim danom i mi smo bili na novom putu. Posjetili smo Offenburg i gradsku vijećnicu, gdje nas je primio gradonačelnik g. Kiefeld. Tu je fra Ivo održao govor zahvale, nakon čega smo otišli na roštiljanje. Četvrti dan proveli smo u razgledanju Offenburga. O njegovim kulturno povijesnim značajkama upoznala nas je gradonačel-

nikova supruga. Ostaci židovskog kupatila iz 10. stoljeća privukli su našu najveću pozornost. Toga dana posjetili smo i tiskaru novina u kojima je izašao i intervju s nama. Nakon svega uputili smo se k bazenima, na poslijepodnevno lješkarenje. Prijalo je, doista.

6. kolovoza posjetili smo Europa park. Vjerojatno je to svima nama bila najveća zabava koju smo ikada imali. Cijeli je dan bio prekratak da obiđemo sve te "igračke". Bilo je prelijepo.

Boravak u prirodi

Narednog dana bili smo u Francuskoj, u Strasbourgu. Tu smo posjetili najstariju katedralu građenu u gotičkom stilu od polovice 13. do polovice 14. stoljeća. Iako sa samo jednim tornjem, visokim 142 metra, katedrala izgleda veličanstveno. Poslije smo posjetili šumu majmuna "Affenwald". Tu sam prvi put "uživo" vidjela majmuna.

Sedmog dana imali smo slobodno prijepodne, a poslije podne išli smo na bazene u Kippenheimu. Navečer smo bili u Kapelici mira gdje smo molili za mir u svijetu i u našoj zemlji, a potom smo se, onako izgladnjeli, zaputili u restoran "Pod lipom" na večeru. Osmog smo dana po planu imali "Igre bez granica". U njima smo dokazivali našu spretnost i vještine. A narednog dana - pješačenje. Punih 12 km, kroz šumu. Iako naporno, bilo je divno udisati čisti šumski zrak koji se poput kakva kradljivca uvlačio u nosnice. Kad smo se uspeli na jedno brdo na licima svih nas vidio se radostan osmijeh jer smo ugledali autobus. Dalje smo nastavili njime. Odvezli smo se u Gegenbach, na večeru kod časnih sestara. Prije večere imali smo zajedničku molitvu sa sestrama i

župnikom koji je u Gegenbach došao iz Splita. Napomene radi, župnik u Reichenbachu je iz Zagreba, tako da smo i tamo bili u prigodi čuti našu lijepu hrvatsku riječ.

Sutradan smo bili na izvoru Dunava. Izvor slični na omanji bazen pun novca, a u njegovoj se blizini nalaze prekrasni cvjetni park i plemićki dvorac. Potom smo posjetili baziliku Birnau i Bodensko jezero. Već na ulazu u baziliku ostaneš zaslijepljen svom tom ljepotom. Tu smo se zadržali nakratko i za to vrijeme čuli priču o svetoj Klari. Slijedila je vožnja brodom po Bodenskom jezeru, prilikom koje je vjetar osvježavajuće provlačio svoje "prste" kroz kosu, a razigrane ribice svjetlucale oko broda. Stigavši na obalu u grad Konstanz, put smo nastavili "busom".

Jedanaestog smo dana posjetili grad Lahr. U gradskom parku sreli smo se s jednom gospođom koja je puno pomogla Varešu i Vijaki. I ovom prigodom ona je za nas mlade izdvojila ne baš skromnu svotu. Onda opet odmor, bazeni. Vrijeme nas je tijekom svih ovih dana doista služilo. Jedino je možda sunce katkad previše pržilo. I sutradan smo imali predah na bazenu u Seelbachu. Sa sumrakom smo krenuli u obilazak razrušenog dvorca Eichberga, a potom smo se okupili oko kapele gdje je bila mala priredba za nas. Uz opuštajuće zvuke glazbe zaboravili smo na sve poteškoće koje nas očekuju pri povratku u Vareš.

14 kolovoza brali smo cvijeće i pravili bukete koje smo za Veliku Gospu nosili u crkvu na posvećenje. Na dan Velike Gospe imali smo "olimpijadu". Poslije mise održana je svečanost proglašenja pobjednika. Sva tri prva mjesta pripala su mladima iz Vareša. Osim proslave, bila je to i večer oproštaja. Vjerujem da ćemo je svi mi upamtiti kao jednu od najljepših i najdirljivijih večeri koje smo ikada doživjeli. Za ovo kratko vrijeme toliko smo se sprijateljili s našim vršnjacima iz Njemačke i s obiteljima kod kojih smo boravili kao da se godinama poznajemo. Konačno opraštanje uslijedilo je sutradan, 16. kolovoza. Svi smo plakali, bez izuzetka. Kao da smo suzama htjeli odgoditi rastanak. Ipak smo se rastali, ali uz riječi: "Vidjet ćemo se opet!"

I sada, nakon ovog malog dnevnika, ne mogu ne sjetiti se riječi fra Ive izrečenih u trenutku dok smo kušali specijalitete kod Kolpinggrupe u Fessenbachu. Bilo je to 5. kolovoza. Sve je bilo u redu dok fra Ivo nije spomenuo svoj odlazak iz Vareša. Tada su se i u njegovim, a i u očima svih nas zaiskrile suze. I za rastanak s našim domaćinima u Reichenbachu, i za rastanak s fra Ivom mogu reći samo: "Bože, zašto se moramo rastati s onima koji su dio nas?!"

Ivona Drijenčić

KRIVNJA

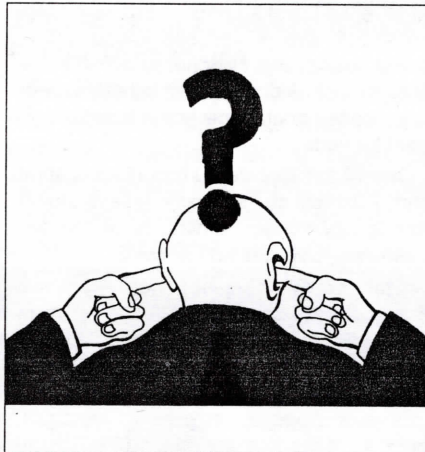
Kad bi vam netko dao grad na raspolaganje, što bi ste s njim? Nastojali bi činiti ono što je najbolje za njegov prosperitet ili ga postupno po(t)kopavali na svim poljima? Pamtili bi vas po dobru i ponosili se vama ili vam brojili neuspjehe, i svjesne i nepromišljene, a vi se osmjelili i svedjedno vam koliko diskriminacije proizvodite i nepravde nanosite i koliko je bezperspektivnosti po glavi stanovnika općenito? Odgovornost za to dijelom može spadati na onoga tko vam je ukazao povjerenje i loše vas procijenio - ako je tako, ali ako nije... Ako cilj nije poznavao sredstva?

Naravno, ako su rezultati plod "samoinicijative", onda mora doći i do višekratnog polaganja računa.

KAO SVOJ SVOME

Da je iskrenost krajnje deficitarna u ovoj zemlji najbolje se pokaže uz izbore, a nesumnjivo će se potvrditi i ovoga puta. Stranački promotivni skupovi odreda su sadržali pozivanje na povratak i to kao jedan od najjačih aduta. Krilatica 'Svi na svoja ognjišta' ipak je znala tako tupo odzvanjati da je iz nje istina otvoreno virila i od onoga 'svi' pozvani su jedino svoji da budu na svome, a i na tuđemu! Ponegdje se to izgovaralo i bez znanja što se njime podrazumijeva pa se tako sada počinje povlačiti jedna nova teza, a koja nam otkriva kako se prognanici nemaju kamo vratiti jer za to nisu ispunjeni određeni uvjeti. Kod toga se navodi primjer zamrloga gospodarstva. Zanimarimo dakle nesigurnost i malu pomoć u obnovi, često i nikakvu, s time povratnici nekako iziđu na kraj, ali s nemogućnošću zarade - nikako! Teza se, što je najgore, nerijetko pokazuje ispravnom (ima situacija gdje ljudi žive kao u biblijsko vrijeme!), no političari koji je iznose uvijek propuste prosuditi čija je odgovornost za to. Čak i kad je odgovornost za smrt pripadnika nekog drugog naroda u pitanju, nema je, no to kod svojih nikada ne nailazi na osudu, niti ih uzbuđuje! Međutim, postoji nešto što je u sjeni ovoga; kao što se procjenjuje, u Bosnu i Hercegovinu se nikada nije slijevalo toliko novca kao sada, a ipak se gospodarstvo ne miče iz kolapsa, participiranje vlasti u obnovi nije vrijedno spomena, umirovljenici dočekuju smiraj života na bijedan i posve ne-

dostojan način, a deseci tisuća radno sposobnih pretvoreni su u socijalne slučajeve prve kategorije. U svemu navedenom, dakle, ne osvrće se ni na svoje!

ISTRAGA JE U TIJEKU

Radujući se mucu onih drugih, kao da je u tome lijek za vlastite nedaće, teško se može uočiti nepravdu koja se događa pred nosom. Povođenje za tako jeftinom utjehom društvu ne donosi nikakav koristan utjecaj pojedinca, već ga se naprotiv lako može izmanipulirati. Ako i posumnja u nešto, treba ga samo zavrtnuti u krug. Ono što je u novije vrijeme djelotvorno, i prema svojim i prema onima drugim, svakako je svečano pokretanje istrage da bi ona onda u 90 posto slučajeva završila - u toku! I zar bi se počiniteljima nedjela nakon tako upečatljive statistike doista trebale "odsjeći noge"?

Kako mu ništa ne stoji na putu, ludeško se ponašanje razvija i biva sve organiziranije, od šverca pa do najgorih kriminalnih radnji. Ipak, smatra se da je to uobičajena popratna pojava ovog vremena ili nekakva njegova cijena. Točnije, minimalna cijena u poređenju s vrijednostima "oslobodjenja", kao što je vareško i u kojem je svatko na neki način profitirao pa i ne pomišlja olako se odricati onoga što smatra svojim ratnim plijenom. Kome onda tu labilnost glede poštivanja zakonskih regulativa ne bi i u većoj mjeri dobro došla? Ali, kako postratno razdoblje ima razne nuspojave, otuda i samozavaravanje koje prije svih bilježe pooslobađana

(!) područja. Jer: nečije se pokućstvo moglo pokrasti, nečija stoka otjerati u svoj tor, nečije auto preregistrirati ili polupati, ali s nekretninama neće biti baš tako.

NIŠTA BEZ DOBROG IZGOVORA

Mnogi u to još ne žele vjerovati, kao ni u privatizaciju, a čini se da nemaju ni predodžbe o njoj. Tako nupuhan balon jednom će ipak puknuti, a iz njega prosut će se silne iluzije. Smrdjet će na prijevaru! Opet ne treba potcijeniti domišljatost odgovornih za nju jer bi moglo upaliti preodijevanje u huškačko ruho, što kod isfrustrirane mase uvijek donosi rezultate. U tom slučaju, povrat imovine njezinim vlasnicima (povratnicima) krivo upućeno pučanstvo doista bi moglo smatrati nekakvom dušman-skom ekspanzijom.

Ima li smisla nekoga zavlaci do te mjere, a pritom ga tapšati i nazivati svojim? Svojim da, ali - sredstvom. Čemu i sveukupno unazađivanje; koliko god drugih toliko opet i svojih? Posljedice toga u Varešu su takve da im se nažalost može pridodati onaj u ratu često upotrebljavan opis: nesa-gledive. Opet je najslikovitije gospodarstvo: koliko je ljudi zapošljavalo prije rata a danas je, eto, bitna prepreka povratku i, kao takvo, dobar izgovor. No, kakav izgovor naći što nema posla ni za domicilne, bar za one koji su izdefinirani kao lojalni građani, zašto bar njima (kao takvima) nema dovoljno humanitarne pomoći ili pak socijalne i zašto se oni naposljetku odluču pod okriljem noći povaditi krumpir u vrtu onih "nelojalnih" kada je logično da ovi (kao drugorazredni) imaju još manje? Kakav izgovor može postojati za stanje u gospodarstvu uopće, kada se zna tko i kako njime upravlja posljednje četiri godine?

Tko zbilja priziva da sve dođe na svoje mjesto, tomu izgovori ne trebaju. Ni opravdanja. Ni tuđi krumpiri. Zna da je vrijednost čovjeka isključivo u njegovoj moralnosti. I ma kako neslavan svršetak imali tvorci ove pravne i moralne pustopoljine na pragu 21. stoljeća, poštenima koji je nadžive (dakako i prevarenima) to neće biti satisfakcija ni utjeha. Ostat će samo nekrolog jednom vremenu: dobar bijaše narod koji sve to izdrža. Pokoj mu duši...

Neven S.

**DOGAĐAJI KOJI SU
UZBUDILI VAREŠ (24)**

Mnoštvo događaja koje su stari Varešani nadugo i naširoko prepričavali zabilježio je pok. JOSIP TOKMAČIĆ u monografiji "VAREŠ - POVIJEST I ZEMLJOPIS", pisanoj daleke 1957. godine. Neke od njih "Bobovac" će prenijeti u nastavcima.

POGIBIJA PERE SPREČKIĆA I IVANA LANOVIĆA

14. listopada 1934. godine Vareš se ponovo uzbudio. Pištanje sirena na kotlari željezare obavještavalo je radnike i stanovništvo da se dogodila strašna nesreća. U prvi mah ljudi su mislili da se radi o požaru ili poplavi, ili kakvom zatrpavanju u rudniku, ali su ubrzo saznali istinu. Munjevitom brzinom širila se vijest: poginuli su Pero Sprečkić i Ivan Lanović.

Noć između 13. i 14. listopada 1934. za pećare je bila neizdrživa. Visok zračni pritisak i južni vjetar zadržavali su plin oko obje peći. Ugljični monoksid je trovao radnike i oni su padali kao snoplje, a raditi se moralo. Peći nisu smjele stati jer je njihov brutto-proizvod bio veći nego kod svih ostalih rudnika u BiH. Istina, te su noći peći radile s reduciranim kapacitetom ali su ipak obje bile u pogonu.

Te je noći desetak radnika onesposobljeno zbog trovanja plinom. Međutim, to je bio veoma čest slučaj, pa se tome nije posvećivalo baš mnogo pažnje. Otrovanje su povraćali davanjem ruma, kiselog mlijeka i crne kave. te vođenjem kroz šumu radi udisanja svježeg zraka. Pri tome nisu smjeli zaspati. Zbog toga su ih često poljevali vodom.

14. listopada oko 7 sati stigla je smjena. I vrijeme se poboljšalo. Međutim, iako se vjetar utišao, pritisak je ostao isti, pa je oko obje peći bilo mnogo plina. Čim je nova smjena započela raditi, pećari su stali padati jedan pored drugoga. Tada je počela bitka za živote ljudi. U zagađeni prostor prvi je ušao Pero Sprečkić. Pokušao je izvući jednog radnika koji je ležao potrbuške, licem okrenutim prema kanalu kroz koji je tekla voda. Zahvaljujući toj okolnosti radnik je ostao živ. Koncentracija plina bila je tako velika da je Pero, čim je ušao u zagađeni prostor, pao i ostao ležati. Kada je primijećeno da ga nema, i drugi su ga pošli tražiti. Do Pere je prvi stigao Ivan Lanović, ali je i on ostao pored njega. Kada su rad-

nici vidjeli da im nema ni predradnika ni poslovođe nastala je uzbuna. Pronašli su ih pored onoga radnika uz kanal, ali su obojica bili okrenuti licem ka nebu, i dok su se radnici snašli, sve je već bilo kasno. Istina, služba spasavanja i liječnik su učinili svoje, ali su svi pokušaji ostali bez rezultata. Jedino je spašen onaj radnik koji je licem bio okrenut ka vodi.

Oko 10 sati liječnici su morali konstatirati smrt. Pristupili su i seciranju leševa umrlih. Tom je liječničkom zahvatu prisustvovao i Ivanov sin, pok. Štefko Lanović.

Smrt ove dvojice ljudi uznemirila je radnike Rudnika i željezare Vareš. Radnici su zahtijevali da se ovoj pojavi stane u kraj, da se problem plina riješi na najsuvremeniji način i da se pokrene postupak protiv upravnika pogona, inženjera Tomca. O tome su događaju vođene brojne debate među radnicima, u upravi željezare, pa čak i u Narodnoj skupštini.

Sprovod poginulih obavljen je 15. listopada 1934. Takvu pogrebnu povorku Vareš nikada više nije zabilježio. Ona je bila duga od bolnice do groblja, puna dva kilometra. Na čelu povorke uobičajeni vjerski znaci, a zatim mnogobrojni vijenci. Za vijencima su išla školska djeca i to iz sve četiri škole. Iza djece je išla rudarska zastava spuštena na pola koplja, pa radnička glazba, a iza ove

rudari s upaljenim rudarskim lampama. Za rudarima je išla katolička glazba, pa radnici-pećari. Iza njih su išli službenici željezare sa direktorom na čelu, a za njima glazba HPD "Zvijezda". Na mrtvačkim je kolima četveropreg bijelih konja vozio dva jednaka lijesa. Za kolima je koračala rodbina i, konačno, ostali puk. Pogrebna povorka je od bolnice pošla cestom prema Droškovcu, a zatim je na "Carini" skrenula na put ka groblju Ruda. Kada su prvi već bili pored otvorenog groba, posljednji su se tek uključivali u uzorno poredanu povorku.

Pokopani su u zajedničku grobnicu. Nad grobom je bilo govora, obećanja, jadikovanja... Svakako je najbolniji bio trenutak kada se Štefko Lanović opraštao od oca i kuma.

Rudnik i željezara je o svome trošku poginulima podigao lijep spomenik. Spomenik je po nacrtu izradio Ambrož Turbuk. Nakon završetka, spomenik je čekićem odbijen u gornjem desnom kutu, kao znak da su živote izgubili nesretnim slučajem. Kada je nestalo groblja Ruda, nestalo je i spomenika. Svaka je obitelj svoga člana prenijela u obiteljsku grobnicu.¹⁾

1) Podatke su mi dali Katarina Lanović, supruga Ivanova, i Jozo Sprečkić, sin Perin.

(Svršetak)

PRIVATNO POGREBNO PODUZEĆE

KYRIOS

METKOVIĆ

Nudimo najpovoljnije uvjete sahrane i prijevoza pokojnika u inozemstvu, Republici Hrvatskoj i Hercegovini.

Dovoljno je samo telefonom pozvati broj 020/682-183, sve ostalo je naša briga.

Posebna pogodnost za izbjeglice smještene u Republici Hrvatskoj. Nudimo širok izbor pogrebne opreme.

S VAMA SMO U NAJTEŽIM ŽIVOTNIM TRENUCIMA.
PRIVATNO POGREBNO PODUZEĆE "KYRIOS" METKOVIĆ

POZIV

Od 2. do 20. broja "Bobovac" se prisjetio svih poginulih i umrlih pripadnika 96. domobranske pukovnije "Bobovac" Vareš, poginulih pripadnika Hrvatske vojske iz Vareša, te civilnih žrtava rata s područja općine Vareš. Tom su prigodom objavljene fotografije većine žrtava, odnosno sve koje su nam bile dostupne.

Budući da "Bobovac" priprema i posebnu monografiju o stradanju Varešana u Domovinskom ratu, ovim putem molimo obitelji onih žrtava čije fotografije nisu objavljene da iste, ukoliko ih posjeduju, dostave uredništvu lista. Po izlasku monografije iz tiska, fotografije će biti vraćene.

Očekujemo potpun i pravovremen odziv kako bi svi naši poginuli u monografiji bili adekvatno zastupljeni!

Uredništvo

(NE)OBAVEZNO

VIJESTI I ZRNCA

TVRTKO, dijak bosanski

Vijest I. Unuk i sin poznatih vareških obrtnika, urara Ive i Vinka P., Domagoj P. prodao je svibnja mjeseca 1997. kuću u Varešu na Kicelju, u koju je uložio stope-deset tisuća maraka, a koja vrijedi tristo tisuća maraka, za iznos od petnaest tisuća maraka i odlučio ostatu u Zagrebu. Tako je u Varešu nestalo ne samo jedne obitelji Hrvata nego i jednog obrta starog blizu sto godina, koji je utemeljio djed Ivo, nastavio njegov sin Vinko, a ugasio Vin-kov sin Domagoj.

Vijest II. Povratnik iz Australije Pero K. u Australiji je prodao obiteljsku stambenu zgradu u predgrađu Sydneya za iznos od tristo tisuća australskih dolara, koju je kupio za pedeset tisuća dolara s rokom otplate od dvadeset godina i avansom od petnaest tisuća dolara.

Vijest III. Tijekom mjeseci srpanj-kolovoz 1997. u vareškoj je župi kršteno osam, a umrlo pet župljana.

Vijest IV. Tijekom mjeseci srpanj-kolovoz 1997. u župi Vijaka kršteno je troje župljana.

Vijest V. Vijesti iz župe Borovica nema. Nema ni Borovice. O tome gdje su župljani kruže razne i ne baš provjerene vijesti.

Komentar Vijest je u novinstvu najatraktivniji rod. Kao u književnosti kratka priča ili pjesma. Čovjek više nema vremena čitati "Rat i mir". Rat mu prijete, mira nema. Onoga u sebi. Jerbo, ako ne trči, a ono žuri po sav dan da bi nekako preživio. Trči ovdje kao i u Kanadi. Samo je tamo nagrada veća. I u toj utrci za nagradom, čovjek živi i čita u trku. U autobusu, tramvaju, vlaku, zrakoplovu, za vrijeme ručka, kave... Tu je žuti tisak da ga zavarava golotinjom koju ne treba čitati, samo gledati, i s lascivnim epizodama iz života "slavnih" o kojim ne treba misliti, samo na brzinu čitati. I tako se vijest izdigla iznad svojih slavnih rođaka kao što su novinska priča, reportaža ili komentar. Toliko se vijest uzdigla iznad njih da se gotovo pretvorila u poeziju. Sjećate se: vijesti donose rat, vijesti donose mir, a meni ljubav ostaje jedina vijest, ljubav, zavičaj i san. Ili tako nekako.

Svi nas uče da volimo druge. I teologija. I teolozi. I Krist sam u govoru na Gori. Još nisam pročitao vijest da je otvorena škola u kojoj oni uče voljeti nas. Ta bi me vijest obradovala. A vijesti se

šire. Jedan dan mi jave da će se negdje na vareškoj općini izgraditi nova vojarna u kojoj bi novaci iz Tuzle i još nekih mjesta služili vojni rok. Ja se obradujem. Drugi dan mi jave da od toga nema ništa. Ja se rastužim. Jedan dan mi priopće vijest da su se u Varešu sporazumjeli. Ja se obradujem. Drugi dan mi jave da ipak nisu. Ja se rastužim. Ali, bez treće nema sreće. I dalje slušam vijesti. I niti se radujem ako su dobre, niti se veselim ako su loše. Čekam da vidim. I onima koji su me htjeli prevariti sam u sebi pokazujem veliki šipak. To bi bilo o vijestima uopće. A sada da se malo očešem o prvu vijest u ovom napisu. O onu u kojoj je obrtnik iz treće generacije prodao svoju kuću u Varešu na Kicelju za pet posto od njezine stvarne vrijednosti. Pa neka je i deset. Ovoj vijesti sam parirao s drugom viješću. O gastarbajteru koji je prodao svoju obiteljsku stambenu zgradu u Australiji obrnuto proporcionalno, što bi rekli matematičari. Vijesti i podaci su provjereni. Obrtnik u Varešu uložio je stopedeset da bi dobio petnaest. Gastarbajter u Australiji uložio je petnaest da bi dobio tristo. Vijesti lažne nisu. Dramatične jesu. I to je bolje nego da su tragične. Jer vijesti ima toliko vrsta da ih je sve teško i nabrojati. Ostale vijesti, treću, četvrtu i petu, nisam htio komentirati. Nisu toliko dobre, a kamoli savršene da bi trebalo. Bil Nije ni prva s drugom toliko samodostatna ni nesavršena da ih ne treba komentirati. Samo su obje dva mala romana. Sa sretnim i nesretnim krajem.

Zrnice I. Mijenjam zavičaj koji volim iznad svega za onaj koji bar malo voli mene.

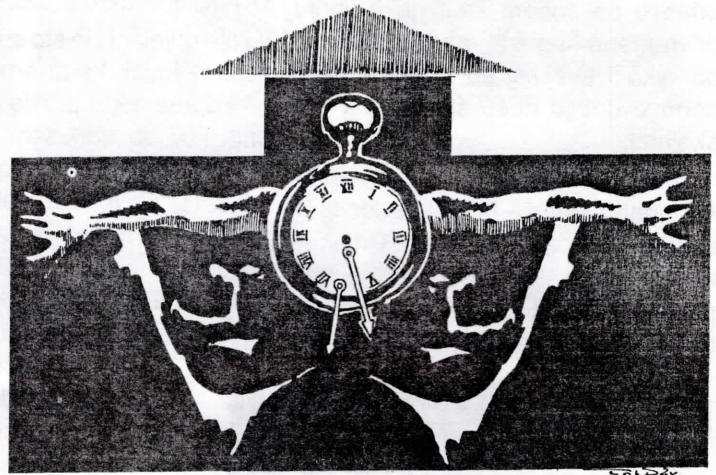
Zrnice II. U zavičaju sam ostavio roditelje, rođake, prijatelje i djetinjstvo, a u Australiji život. Tko će mi na grobu, ako ga budem imao, ostaviti ružu?

Zrnice III. Mijenjam svoje uzvišeno pravo glasa za bilo kakav posao u zavičaju.

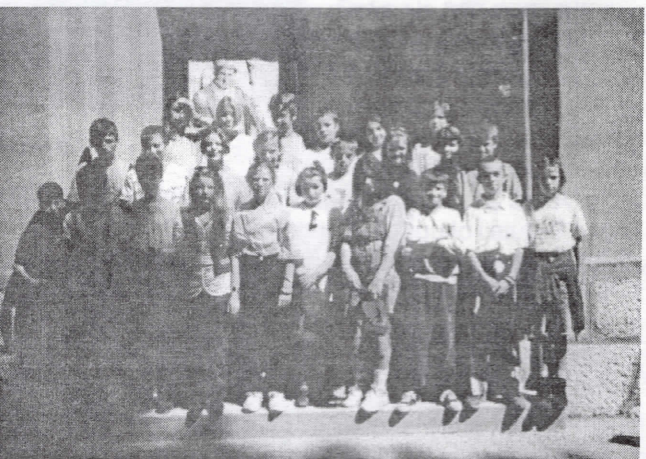
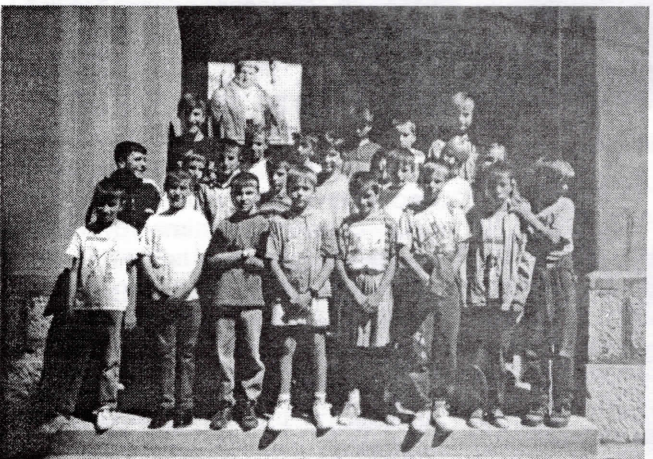
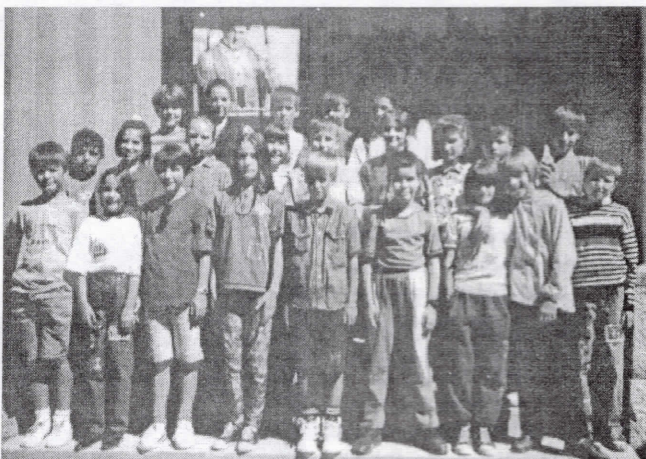
Zrnice IV. NE mijenjam svoj smještaj u sali za tjelesni odgoj u Kiseljaku za isti takav u Varešu. Hoću nešto bolje i više.

Zrnice V. Prvo smo mijenjali kune za doječ marke. Sada mijenjamo marke za kune. Nismo se mi promijenili. Samo se devizni tečaj mijenja.

Komentar Zrnica zovem aforizme. Aforizmi nisu nešto novo u književnosti i svijetu, ali su danas uzeli maha i postali prava pošast. U dobra stara vremena klasike, pisci bi napisali puno velikih i priznatih djela što im je tek davalo pravo da pišu aforizme. Sada su pisci i drugi intelektualci to prevladali. Prvo pišu aforizme, a velika djela ako stignu, a ako ne stignu - nikom ništa. A stare su pisce cijenili zato što ih je bilo malo i što su njihova zrnca valjala. Aforizmi su u ta stara vremena bili više od velikih djela. To je kad netko u malo riječi sažme veliko iskustvo. Veliko koliko je velik plodni život jednoga Talesa iz Mileta, Cicerona iz Rima, Hegela iz Heideggera ili prognanika iz Vareša, koji još luta i u čije sam ime napisao dva-tri zrnca Istine. Nisam htio reći: dosta smo mi voljeli - da vi malo volite nas. Na pameti mi je nešto drugo. Ne bih rekao ni: dosta ste nas patili - da mi sada malo patimo vas. Nisam htio reći ni: sjaši, sudbino, pa makar me konj uzjašio. Sve su to rekli drugi prije mene i u bolja vremena. Evo što sam htio reći: da Bog da nitko ne pisao u gora!

Aforizama koje ja zovem zrnica ima manje vrijednih, koji spadaju u novinske radove, i ima onih koji vrijede više i spadaju u književnost ili filozofiju. Zrna su da se siju. U Bibliji piše kako koje zrno u kojoj zemlji prođe i kakav klas na komu tlu iznikne. No, ako zrno ne valja nema te zemlje u kojoj će dati ploda. Posebice je opasno ono zrnevlje koje u naša polja kane posijati. I siju! Ne da nama rodi, već da polja naša prisvoje. Čuvajmo naša polja. Dok je polja bit će i zrnevlja.

MUDROST JE TEMELJ BUDUĆNOSTI

Mudri Sirah davno napisa:

"Sine, uči od mladosti svoje,

prigrli pouku,

pa ćeš do svojih sjedina nalaziti mudrost.

Prilazi joj kao orač i sijač,

i očekuj obilnu ljetinu

jer malo ćeš se oko nje truditi

i brzo ćeš jesti od ploda njezina.

Ako si voljan, sine, možeš postati mudar;

i ako se potruđiš, steći ćeš razboritost!

Ako si pripravan slušati, naučit ćeš;

ako poslušas bit ćeš mudar.

(Sirah 6,18-33).

Na početku smo još jedne školske godine. Mnogi se raduju jeseni zbog bogate berbe, neki zbog rakijskog kazana, neki opet zbog svinjokolja i prvog snijega. A jesen je najljepša zbog djece koja ožive ljetom i vrućinom uspavane ceste i zaboravljene i odraslima neprohodne staze. Škola je ljeti zgrada bez duše koju djeca odnesu sa sobom kada je u lipnju privremeno napuste, a ujesen škola, pa tako i svaki grad i oveće selo, ponovo dobiju dušu što im je vrate školarci.

Znanje je krhko, kako kažu neki. Ali, opet je znanje temelj budućnosti iz koje ne možemo pobjeći. Prijemni ispiti u nekim školama još jednom su potvrdili krhkost znanja koje školarci dobiju u našim vareškim školama. To

je ponukalo neke da potraže put do kvalitetnijeg stjecanja zvanja i znanja. Petnaestero osmaša iz ovih krajeva nastavit će školovanje u Katoličkom školskom centru u Sarajevu. Većina školaraca su tu, u Varešu i selima vareške općine.

Roditelji su još jednom izloženi teškim pitanjima na koje sami ne znaju ili ne smiju odgovoriti: U koju školu? Po kakvom programu? Što se može tražiti za djecu koju nerijetko vrijeđaju i ponekad ponižavaju postojeći školski programi? Koliko su odgovorno pred djetetom, pred sobom i pred drugima izabrali pravi izbor?

Sve je to sjena jednog vremena koje predugo traje, već petu školsku godinu. Već je četvrta jesen kako s najvećim oprezom da koje ne propustimo prebrojavamo male povratnike. Nije to izraz želje za brojčanom nadmoći nad drugim, nego težnja da se zadovolji pravednost - svatko svojoj kući ili svatko u svoju školu.

Nije grijeh ni zlo što smo se i ove jeseni radovali kada smo vidjeli veći broj djece nego prošle godine. Ima i onih koji su odneseni u naručju, a vraćaju se kao školarci u svojoj vareškoj školi, kao i onih kojima je nakon povratka "okraćala" škola. Neki od onih koji su bili svakodnevno izbacivani iz škole zbog toga što su Hrvati već su studenti čija mladenačka širina ne dopušta zlopamćenje. Valja nakon povratka stjecati nove navike. Stvaraju se nova prijateljstva, rađaju se nove simpatije i zaljublivanja u nekim kombinacijama o kojima se nikada nije ni sanjalo. Vremena su još uvijek bremenita

što još osjećaju djeca. Stoga se potrebno družiti s djecom i ukrasti im dio iskrenosti i radosti što nedostaje starima, sijati kvalitetno sjeme znanja i moliti za nova vremena sretnijeg djetinjstva.

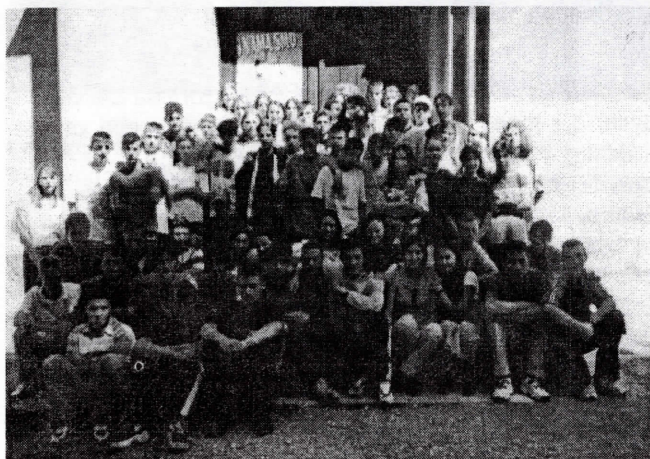
U nedjelju, 7. rujna okupili se školarci - njih oko 250 - u župnoj crkvi na misu i molitvu za blagoslovljen početak još jedne školske godine. Školarci iz svih mjesta naše općine: Vareša, Vareš Majdana, Pržića, Pogari, Dubošnice, Vijake. Barem prema fotografijama: prvačića 20, drugog razreda 18, trećeg 21, četvrtog 25, petog 22, šestog 24, sedmog 17, osmog 29, srednjoškolaraca 66. Ni ljudi ni djeca ne smiju biti brojke, ali, opet, bez brojki ne možemo vidjeti najavu novih boljih vremena.

U misi smo molili lepršavom dječjom iskrenom molitvom. Misu je predvodio župnik, fra Mato, koji je stavio naglasak kako je potrebno na čovjeka i svijet gledati novim božanskim očima i očima djeteta kako bismo praštali svima i liječili još uvijek svježe ratne rane. Novi kapelan, fra Mile Kovačević, zajedno s učenikom Davorom Barnjakom, uz dirigiranje prof. Željka Sertića, predvodio je pjevanje žive Crkve.

Poslije mise fotografiranje pred crkvom, podjela dosta bogatog školskog pribora. Uslijedio je izlet na Rasadima. Koliko god je utakmica sudio Matija opet je bilo premalo da bi svi došli do izražaja. Izlet je u potpunosti uspio zbog lijepog vremena i zbog toga što je cilj bila iskrena dječja radost, a ne pobjeda na natjecanju.

Već idućeg dana valjalo je ispisivati nove retke i rečenice u novim bilježnicama, učiti se uživati u najvećem užitku - misliti svojom glavom, rasti, sazrijevati i raditi i "biti velik kao mrav".

Mato Topić

VAREŠ U HRVATSKOM LEKSIKONU

Prije godinu dana na ovom mjestu pisali smo o Varešu u leksikografiji i tamo spomenuli da očekujemo drugi svezak "Hrvatskoga leksikona". Ovoga ljeta ta se knjiga pojavila, pa da nastavimo čitati što to tamo piše o Varešu i ljudima u njemu rođenim, jer personalni dio leksikona uvijek je najzanimljiviji i oko njega se najčešće i vode polemike. Rekli smo da je to nakon ratne Hrvatske enciklopedije (1941-1945) prvi leksikon koji ima hrvatsko ime. Da, bio je i "Hrvatski biografski leksikon" koji još izlazi i tko zna do kada će, te "Leksikon hrvatske povijesti i kulture" iz 1980. godine, ali on skoro da ovdje nije vrijedan ni spomena.

Dakle, otvaramo drugu knjigu "Hrvatskoga leksikona" od slova "L" do slova "Ž". Tu je pojam Vareš dobio fotos, panoramu grada i 25 redaka, od kojih je polovica posvećena zbivanjima od 1992., tj. od srpske agresije kad je Vareš 31. svibnja napadnut, a dio oko Brgula i okupiran. O sukobu s Muslimanima se kaže da napetosti rastu u travnju i svibnju 1993., eskaliraju u lipnju kad je Armija BiH napala Hrvate susjednog Kaknja kad su u Vareš došli kakanjski Hrvati. Nakon ulaska Armije u Vareš u njemu je ostalo 600 Hrvata. Prema Daytonskim sporazumima, Vareš je u Federaciji. I to je sve. Nema datuma izlaska Hrvata iz Vareša, nema ni mjeseca. Iz teksta se može podrazumijevati da je to bilo u lipnju kad su tu došli i Kakanjci. U prvom dijelu teksta spominje se crkva sv. Mihajla iz 1716. A mi znamo da zaštitnika Vareša nikad nismo zvali Mihajlo, nego Mihovil. Važno je spomenuti i ovo da se grad prvi put spominje potkraj XVI. stoljeća, a župa već u XIV. stoljeću. Eto, sad znamo što je to Vareš u leksikonu i uz već spominjane iz prvog sveska **Barišića, Cipru, Divkovića,**

Gavrana, Ivankovića i Kasapoviće, sad im pridružujemo **fra Filipa Lastrića, Rajmunda Likića, Antu Markotića, Novaka Simića i Franju Trogranića**.

Fra Filip Lastrić je dobio 11 redaka, i uz njega se spominje kao mjesto rođenja "Očevije u Bosni" (nitko da napiše pravilno ime tog mjesta). I ne piše kod Vareša, nego bilo gdje u Bosni?! Glazbenik Rajmund Likić je

Ivica Mlivić

dobio šest redaka. Klarinetist i pedagog Likić je rođen 1943. godine, magistrirao na Muzičkoj akademiji, a ono što ga je dovelo u leksikon je da je "koncertni glazbenik, prihvaćao i eksperimente (preparirani klarinet i dr.) i sudjelovao u oblikovanju nove glazbe". U drugoj knjizi leksikona je i Anto Markotić, inženjer metalurgije, rođen 1942. godine, doktorirao metalurgiju, a sada je redoviti profesor Metalurškog fakulteta u Sisku. Objavljuje radove iz područja oplemenjivanja i proizvodnje željeza. Sve to piše o njemu na samo pet redaka. Ali, vrijedi zabilježiti i ovo vareško ime za koje nismo ranije znali ili ih je veoma malo koji su znali da postoji čovjek iz Vareša koji je i u ovoj, "vareškoj struci" netko relevantan u hrvatskom nacionalnom prostoru.

A sad - Novak Simić, pisac. Dobio je fotografiju i 17 redaka. I o njemu podrazumijevamo da je mnogo toga

Piše: **Željko IVANKOVIĆ**

poznato, kao i o Lastriću, pa ovdje i ne želimo ništa napisati. Uostalom, i ako netko ne zna lako je naći, pogotovu nakon što je potpisnik ovih redaka već pisao o Simiću u nekoliko navrata, pa i u nekadašnjem "Kolektivu" prije više od dvadeset godina i tada Varešanima "otkrio" njihovog pisca. Malo je ili nimalo u Varešu poznat Franjo Trogranić, koji je u leksikonu dobio deset redaka. Rođen je 1913. u Varešu, a umro 1974. u Rimu. Uz njegovo ime piše "književni kritičar i teoretičar". Završio romanistiku u Zagrebu, bio lektor hrvatskoga jezika u Firenci, Pizi i Napulju, a od 1948. godine je redovni profesor hrvatskog jezika i književnosti na Sveučilištu u Rimu. Čitav njegov rad je na talijanskom jeziku.

Svako leksikografsko djelo ima manjkavosti. Pisac ovih redaka upravo ovih dana piše o manjkavostima ovih dviju knjiga. Najavljen je, naime, i treći, dopunski svezak. To je ona knjiga u kojoj izdavač popravljala propuste i eventualne promjene u odnosu na već objavljeno. U tom smislu želimo ukazati na brojne promašaje, koje, normalno, ovakve knjige, pogotovu ova prva ovakvog tipa, prave. Nadamo se, stoga, da bi u trećoj knjizi (dopunskoj) moglo i moralo biti mjesta, prema usvojenim kriterijima ove knjige, i za još neke Varešane: npr. **Ivicu Matića**, redatelja; **Ivicu Mlivića**, novinara i publicista; **Petra Pejčinovića**, prevoditelja; ali i za neke pisce-franjevce **Grgu Ilića**, **Nedjeljka Dugonjića**, **Vitomira Slugića**, **Martina Brguljanina** ili tko zna koje novo ime za koje nismo znali, a uvijek nas prijatno iznenadi. I obraduje, kao i sve lijepo o Varešu.

KAMENI SVATOVİ

Piše: Toni Petković

Žitelji naselja ispod uzvisine obrasle gustom borovom šumom živjeli su sretno i zadovoljno. Bavili su se rudarstvom i čuvali mnogobrojna stada po obroncima planine Zvijezde. Hrabri i odlučni, u boj su odlazili samo onda kada je trebalo braniti vlastitu opstojnost. Osuđivali su pljačku i skitnju, a počinitelje takovih djela strogo kažnjavali. Bili su veoma bogobojazni, pa su zazirali od spomenute uzvisine koja se gotovo okomito nadvila nad njihovim staništem. Plašeći se tame ispod visokih borovih stabala, izbjegavali su se zadržavati u blizini uzvisine duže no što je bilo nužno. Čak su i pastiri žurno odvrćali stada ako bi krenuli pasti uz njezine strmine.

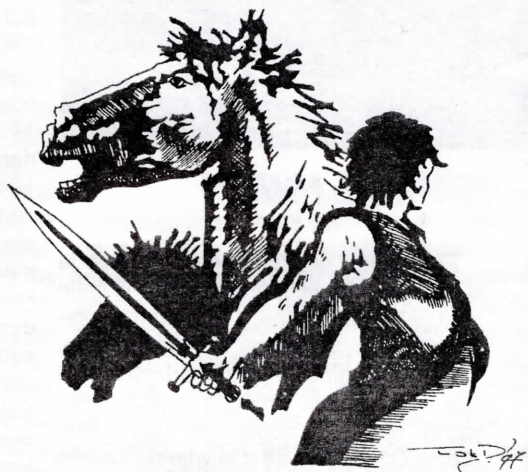
Uzvisina koju su Vrhovci jednostavno zvali Borak bila je namijenjena samo za kultne obrede, prinošenje žrtava i molitvu bogovima. Na vrhu Borka, u gotovo okruglom udubljenju, nalazilo se žrtveno zdanje izgrađeno od niza velikih kamenih blokova. Žrtvenik je bio isklesan od gromovitog kamena u zvjezdanskom kršu. Kamen od koga je izgrađen potreslo je stotine nebeskih munja i kao takav za žitelje naselja podno Zvijezde imao je magičnu i ljekovitu moć. Prinošenje žrtve na tom kamenu značilo je imati brojnije stado, bogatiju žetvu i biti pošteđen Zvijezdine hirovitosti, a teški bolesnici su moćili ruke u vodi žrtvenika nadajući se skorom ozdravljenju.

Oskvrnuti ovo svetište na bilo koji način značilo je izgubiti naklonost i zaštitu bogova. Stoga se strogo pazilo da se žrtveno zdanje nezlouporabi. I sam je rudarski život iziskivao striktno poštivanje rudarskih zakona i pravila.

U naselju s druge strane planine za udaju bi stasala lijepa djevojka koju roditelji obećale dati sinu starješine rudarske kolonije podno Borka. Imućan i ugledan mladić, izvanredne snage i ljepote, željno je iščekivao dan kada će mu otac dopustiti da dovede djevojku. Za tu prigodu otac odredi jesen koja obilno ponese urodom. Podiže se svita svatova na vrsnim svadbenim konjima i sa bogatim darovima pođe preko planine.

Mladenka je u svomu mjestu odrasla sretno i slobodno. Često je hodila okolicom uživajući u žuboru bistrog planinskog potoka i šumu visokih stabala stoljetne šume. Kada se zadjevojčila, stasom počne plijeniti poglede svih mladića, a kod ostalih djevojaka izazivati zavist.

Opčinjen djevojčinom ljepotom u nju se zagleda i mladić iz njezina naselja, veoma naočit i imućan ali teške i nagle naravi. Od djevojčina oca zatraži njenu ruku, ali mu ovaj odgovori da je djevojka obećana drugom i da se rudarska riječ ne smije poreći.

U mladiću se tada uzburka silna mladalačka snaga. Uvrijeđen zbog odbijanja nije se mirio sa činjenicom da tako lijepu djevojku ne može imati za sebe. U kući je živio sa još četvoricom braće, kršnih i hrabrih mladića. Okupivši ih iznese im svoj naum da uz njihovu pomoć otme djevojku od svatova kad je povedu, što braća i prihvatiše.

Svadbeni povorka stiže u djevojčino naselje. Plemeniti konji, svećane odore i optočeno oružje krasili su ovu veselu skupinu. Na čelu je kolone jahao mladoženja na gizdavom vrancu držeći za povodac prekrasnog bijelog ždrijepca s pozlaćenim sedlom na kojem je trebalo odvesti djevojku. Stigavši pred mladenkinu kuću mladić bogato dariva njene ukućane na što otac izvede djevojku i daje mu je uz želju da žive dugo i sretno.

Nakon jela i pića, igre i pjesme, svatovi preko vrljetne Zvijezde oprezno

krenuše ka svom odredištu. Iza njih potajno krenu i uvrijeđeni mladić sa svojom braćom, vrebajući pravu zgodu za ostvarenje svoje nakane. No, takva se prilika nikako nije ukazivala, jer su se svatovi cijelim putom držali na okupu i bili oprezni.

Stigavši nadomak svoga naselja svatovska se skupina uputi prema Borku i kamenom žrtveniku na kojem je trebalo prinijeti žrtvu paljenicu za uspješno dovođenje djevojke i za sretan i plodan brak mladenaca. Pošto se žrtveniku nije smjelo prići pod oružjem, svatovi odložiše oštre mačeve. To je bio najpovoljniji trenutak za braću koja iskočiše iz šume pred iznenađene svatove tražeći da im predaju djevojku.

Premda nenaoružan, mladoženja nasrnu na uljeze braneći djevojku i svoju čast, dok ostali svatovi potrčaše prema odloženom oružju. Na to braća poteškoše svoje mačeve i napraviše pokolj među svatovima, ali nasilničku braću brojniji svatovi ipak uskoro svladaše.

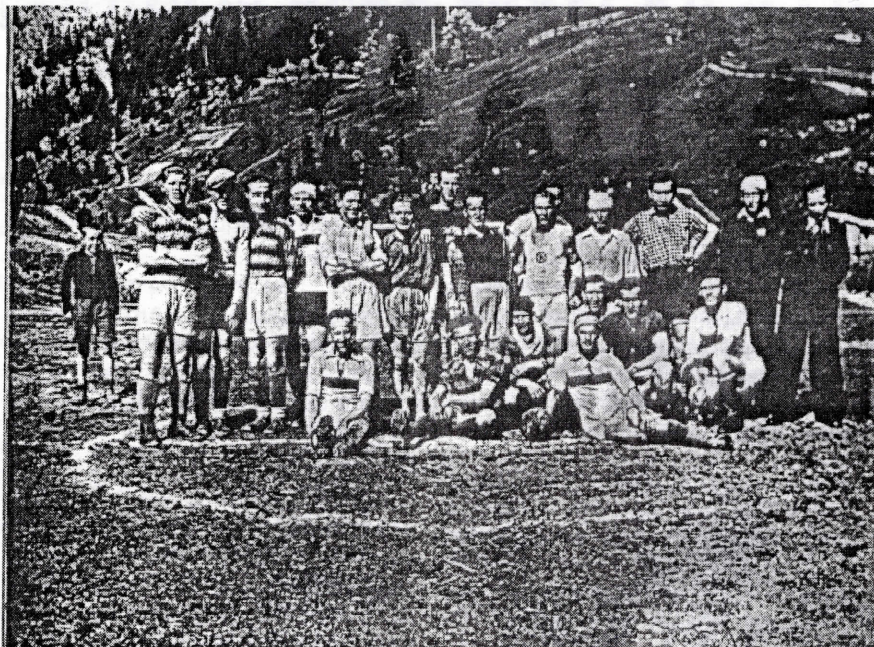
Kameni žrtvenik bi poprskan ljudskom krvlju gubeći tako svaku obrednu moć i vrijednost.

Stoga mještani od žrtvenog zdanja isklesale osam nadgrobnih spomenika ispod kojih položile tijela nesretnih svatova. Sahraniše ih u podnožju Borka na zaravni s koje se pružao pogled na rudarsku koloniju i na uzvisinu na kojoj svatovi tragično izginuše. Na mladoženjinom kamenu pokraj ukrasnog pletera uklesale su ruku koja čvrsto steže uzdignuti mač, kao znak opomene svima koji se drznu na ono što im ne pripada.

Vezanu braću rudari staviše u rudarsku korpu koju objesiše iznad rudarske jame, te prerezavši užu strmoglaviše ih u okno.

Nesreća vrhovskih svatova davno je zaboravljena, baš kao i borački žrtvenik. Samo još nagriženi kameni nadgrobnici male nekropole i danas stoje kao nijemi svjedoci davnih vremena.

POSLIJERATNI RAZVOJ NOGOMETA

"Zrinjski" i "Metalac" na Omeragića luci (1944.)

1945. godine, nakon rata, NK Metalac nastavlja s radom i postaje nositeljem svih športskih aktivnosti, dok je NK Zrinjski, slijedom političke logičnosti, nastavio djelovati ali pri športskoj sekciji Jedinstvo i tako je bilo od 1946. do 1948. godine.

Tijekom 1946. godine NK Metalac također biva priključen novonastalom istoimenom fiskulturnom društvu, koje je u početku okupljalo tri sekcije. Nogometnu je vodio Jerko Tomić, fiskulturnu Aco Masal, a planinarsku Pavo Miketin. Prvi predsjednik društva bio je Mirko Djelatović. Nije prošlo dugo a utemeljena je i smučarska sekcija, dok je NK Metalac na taj način djelovao sve do 1949., kada se osamostalio. Poslije rata za njega su nastupali od provjerenih i poznatih Momčila i Čede Jazića i Drage Bajera do mlađih: Branka i Slavka Deronjića, Petra i Slavka Dinjeka. Zatim su tu bili: Lojzi Pogarčić, Ivan Harah, Edo Fajt, Vinko Lekki, Behaja Skopljak, Branko Andrijević, Miro Mojsilović, Hamdo Sadiković zvani Hamdara, Tiho Milić, a nešto kasnije i Zvonko Božić, Pero Videkanić, Miro Vučetić, Berislav zvani Berko i Pavo Petrović, Nikola Štimac, Duško Ostojić, Vlado Sertić i Bećir Karadžić zvani Karadža. Za klub su nastupali i stranci, primjerice Nijemci Karlo Hoffman, zatim Herrman (kojemu ne znamo ime), te Slavko Mak, Slovenac.

Fiskulturno društvo Jedinstvo, koje je djelovalo u gornjem gradu, imalo je četiri sekcije: nogometnu, fiskulturnu, šahovsku i dosta aktivnu skijašku sekciju. Od 1948. godine Fiskulturno društvo djeluje pod imenom Zvijezda, a pod njime, jasno, nastupa i nogometni klub, nekadašnji Zrinjski. On se u to vrijeme koristio igralištem na Šijakovu, a utakmice je najčešće igrao s Metalcem, Rudarom iz Breze, Jedinstvom iz Podlugova i Slogom iz Ilijaša, kao i s jedinicama JNA koje su bile stacionirane u zgradi Bratstva, tj. na prostoru između katoličke i pravoslavne crkve. Za Zvijezdu su nastupali veterani Jozo, Alojzija i Tomo Antičević, Stjepan Turić, Franjo Prkić, Ljubo Mutić, Vinko Čorić, Jozica Brđanović uz

- zapisi i sjećanja -

generaciju Marka i Pepe Zovke, Stjepana Jurića, Darija i Mondija Rajkovića, Filipa Pejčinovića - Franceta, Vinka Vareškovića - Šerifa... Nastupali su i momci iz naselja Kute (iznad Ljepovića), a to su Franjo Mijatović, Anto Zloušić, Mijo, Jozo i Ljubo Mijatović, koji je bio najbolji iz obitelji Mijatović. Pepo Zovko bio je vareški Perušić, mali rastom ali naprosto neprelazan, te se pokraj njega prefinjeni tehničar poput Vinka Lekkića iz Metalca nikada nije mogao naigrati lopte.

Zvijezda je uvijek imala problema sa sastavom tima jer se u to vrijeme u vojsku išlo u ožujku i rujnu i tim bi ostao bez polovice igrača. Odlaskom u vojsku velikih entuzijasta Vinka Vareškovića i Filipa Pejčinovića, Zvijezda je u periodu 1949 - 1951. stagnirala s radom, a po njihovu povratku klub ponovo oživljava i od 1951. godine nastupa pod novim imenom. Bila je to treća promjena imena od 1945., otkad je Zrinjski preimenovan u Jedinstvo, zatim u Zvijezdu, a sada je dobio naziv Mladi radnik i opet postao samostalan. Mladi radnik je morao napustiti klupske prostorije (na mjestu gdje se danas nalazi staklorezačka radnja) i svoje djelovanje nastavlja u novim klupskim prostorijama u podrumu kuće Ilije Šajina. Prvi predsjednik kluba bio je Ahmed Mulić, veliki zaljubljenik u nogomet. Uz provjerene igrače nastupa jedna nova generacija i to: Ljubiša Vukadinović, Rudo Kevešević, Ivo Marijančević - Dud, Mirko Idžaković - Mirun, Duško Živanović - Dačo, Ibko Hasanagić, Duško Petković, Ljubo Rajić, Ferid Imamagić i drugi.

(nastavit će se)

PRIREDILI:

J. Drijenčić, M. Franjić, Z. Dodik

Školanci su bili na izletu na Vrankovcima i popodne počne padati kiša. Dječju kabanicu, koju je nastavnica imala kod sebe za svaki slučaj, poklonila je jednom dječaku krhkoga zdravlja, a on pozove druga i obojica se skloniše pod nju, sve dok to ne opazi razmaženi debeljko i uze je za sebe.

- Bogati imaju prednost - naruga im se pritom.

Kiša je ubrzo prestala, ali dječaci ostadoše poniženi. Onda je sljedeće godine došao novi đački izlet. Onaj krhki i lani pokisli dječak bio je u redu za vodu i kada je trebao točiti, primijetivši da se netko drsko gura i štipka ga, okrene se i ugleda debeljka.

- Znam, bogati imaju prednost - odmah će on te se izmakne i gurne debeloga u korito.

SRCE

TVRTKO, dijak bosanski

Zora je pucala kao što pukne prva zrela šljiva u rodnu jesen i borovički potok zvani rijeka Borovica tekao je put Bobovca, tekle su česme i Sunce se pomaljalo iza Pološca, iza Osretka, iza Radakovice, iza brda Tabor, iza svih brda, kao da nema istoka, kao da se nebo otvorilo i prosulo crvenu lavinu svjetlosti na neobrađene njive, oranice, voćnjake, pašnjake i ono ruševina što je ostalo od sela, koje više nisu sličile na uspravne građevine već na bijele krpe koje su sa sebe zbacila djeca i pobacala po ledinama, a ona nestala u draču, u šljivicama ili studenoj vodi bistroga potoka.

Ilija je sjedio na ruševini svoga doma i buljio u raspeće na komu je Isus bio raspolovljen tako da su mu na drvetu ostale prikovane samo noge a glava i tijelo otišli za prognanim pučanstvom. Iznad križa opet prepolovljena oveća stambena zgrada, obrasla u travu, u kojoj je klokotala voda otječući negdje kroz neki kanal a da nije kvasila dvorište. Od njegove kuće nije ostalo ništa osim ploče nad podrumom, zarasle u travu. Našao je samo ostatak električnog šporeta i sjeo na taj limeni sanduk, uspravno, malo raširenih nogu, zgrčena tijela i ruku u visini pasa, koje je čas spuštao na koljena, čas podizao. Sjedio je kao što sjedi već tri ratne godine na sjedalu za komandama zagrebačkog tramvaja. Od tišine je čutio bol u ušima, ni zvona, ni psa da zalaje, ni mačke da zamjauče, samo bilo njegova snažnog krvotoka iznutra navire na bubne opne, toliko da mu se čini kako će prsnuti, da će popustiti ako bilo kakav zvuk izvana ne udari i ne uspostavi jednakopravan tlak. Drugoga bola nije čutio. Samo taj od tišine. I bi mu žao što se odvojio iz grupe i stigao prvi da se sam sretne sa svojim zgarištem, pa ako ga slabost obuzme te jekne ili pusti suzu, da se ne oda, ne poradi njega već poradi junačkog mu

djeda Barabe koji se nije bojao ni financa, ni žandara, ni vuka, ni hajduka, ni narodne milicije. Dok je sve bilo crveno kao vatra, u Zagrebu mu je sve bilo ljepše. I Trešnjevka. I Tuškanac. I Zrinjevac i Jarun. I ulice kojim je do iznemoglosti vozio devetku, kao kobac motreći ne samo šine već sav krajolik, budan i napet kao luk da ga ništa ne može uplašiti niti iznenaditi. A onda kao da se nebo počeo plaviti a svjetlost blistati srebrom, izbljedi mu Zagreb, i sve što je vidio i zavolio počeo nestajati kao kapi rose u travi niz koju otplovi u djetinjstvo, i zazvoni mu zvono crkveno, zabrujaše bronzne i praporci, ču mukanje krava, blejanje ovaca, dovikivanje pastira, ciku pasti-

rica i zahrza mu onaj djedov dorat na komu je za okladu iz Vareša preko Potoka, pa preko Semizove Ponikve i Pološca, dotjerao namještaj težak dvjestepedeset kila, a da ga nije ni rastavio ni ošteti. Nikada više takva konja ni kiridžije.

Iz daljine se začu tutnjava autobusa i to ga prenu. Neka sada dođu svi ostali. Živci su mu u redu i ništa mu se neće dogoditi da bi požalio. Ni suza, ni jauk. Poslije autobusa koji je brundao kao bumbar začuše se i osobni automobili koji su izdaleka zujali kao pčele, ili se Iliji samo tako činilo, ili je htio da čuje pčele i bumbara. Čitao je o prognanicima koji su na svojim ruševinama zatekli psa ili mačku koji su preživjeli i po nekoliko godina i čekali svoje gos-

podare. Poželi da vidi bar živa miša, no, ničega nije bilo. Samo ruševine i trava i njeni sitni stanovnici bez glasa i bata. Pokuša se sjetiti gdje je bila čija kuća i kako je izgledala. No, kako god je mislio i naprezao sjećanje, svaku mu je misao mutila Ana Bojička, k'o ugljen crne joj oči i kosa, a kao snijeg bijeli zubi, i ona munja kada ga u kolu pogleda. Toliko dugo mu nije mutila misli, a, vidi, sad odjedanput. Sve mu je bježalo. Kuće, drvarnice, staze, česme... Ni ruševine nije vidio od njezinih očiju. Jedva se sjeti da je to što ga grije Sunce, koje ovdje odjednom počne pržiti kao plinska grijalica. Sve što je bio prežalio, sve mu se vraćalo, samo nekako neodređeno, i sve mu se pobrkalo tako da su mu se i najveće kuće činile male a sitne gospodarske zgrade krupne kao brda, pa odusta od nakane da se sjeti kakvo mu je bilo selo prije pada i napuštanja i prije nego što je pretvoreno u prah.

Poželi da čim prije stignu autobusi i automobili pa da se prognanici ospu po ruševinama i da dovikivanja i pozdravi razbiju tišinu.

Pretrpani se autobus uz uzbrdicu napinjao i milio kao puž opterećen svojom kućom, ni bez nje, ni s njom. Za njim drugi, treći, i nekoliko kombija. Napokon su stali, parkirali se na "Stradun" i svijet se osu.

Nisu ga varale oči. Ane nije bilo. Nije bio lud, znao je da je u Kanadi i da on

njoj nikad i nije rekao kako ga ta njezina dva oka, crna k'o ugalj, u kolu ošinu k'o munja pa izgubi korak i tri mu se reda ne da da ga ponovo uhvati. To je gotovo. Nikada više. Nema ni Ane, ni kola, ni sela. Samo prognanici za patron sela, pa opet u progonstvo diljem svijeta.

A srce nije kolan pa da pukne, kako je govorio njegov pokojni djed Baraba kada bi se sjeti nečega što je samo on znao.

Srce nije kolan na kobili, ama nije ni Osredak, ni Radakovica, da svaki grom u nju udari a da opet ostane čitava.

Srce je srce, pa i ako ne pukne, to ne znači da ne boli više nego da je puklo.

PUTOVI DO ALIJINA KORITA

Korito je pojam pod kojim se skriva više značenja. Tako se nekada nekome kaže: "Idi kud hoćeš, ali doći ćeš na korito kad ogladniš". Ili, ako se dobro umorimo pješačeći, obrađuje nas kada čujemo uzvik: "Eno korita", misleći kako ćemo se osvježiti planinskim izvorom. Ako vam pak netko rekne da vam treba korito onda ima veoma nisko mišljenje o vama. A kad vam netko u Varešu kaže kako ide na Alijino korito, onda svaki Varešanin dobro zna kamo ide i kojim putem.

Ako vam netko kaže da živite u "Alijinom državi" i čekate gibiru iz "Alijinih jasala" ili "Alijina korita", onda će Alijino korito značiti nešto posve drugo. A opet, ova dva značenja u našoj vareškoj općini moglo bi se tako lijepo složiti u mozaik i značiti isto. Tko bude čekao pomoć samo s "Alijina korita" vidjet će koliko je put do toga korita težak i gotovo neprohodan, i na putu do korita bezbroj puta će se razočarati, isto toliko koliko i na putu do vareškog Alijina korita.

Alijinu koritu možete doći sa dvije strane. S jedne strane, kada krenete od vareške općine ili "centra grada", putokazi s prometnim znakovima mogli bi izgledati ovako: Kada bi postojao prometni znak na kojem je nacrtana kuća bez vrta i prozorskih stakala, taj znak bismo trebali postaviti na Nikovcu. Slijedeći znak na kojem je nacrtan stolar koji sjedi i plače, a oko njega su već dobro zahrđali alati, trebalo bi postaviti kraj stolarije u Ljepovićima. Prometni znak na kojem je nacrtan nadgrobni spomenik s natpisom "Blago mrtvima" trebalo bi staviti na Stogić gdje preživjeli iz ovoga grada zbog ljepote i bogatstva življenja vrlo često zavide mrtvima. Slijedeći znak bi mogao izgledati ovako: ucrtan čovjek koji drži kamen iznad glave. Takav znak na kamenolomu ne znači kako ste izloženi opasnosti od urušavanja kamena u kamenolomu. To u stvari znači da novokomponirani Varešanin udara sebe kamenom u glavu i ponavlja: "Sjeti se, Mujo, čemu služi ovaj kamen u kamenolomu!" - i nikako da se sjeti pa tako kamenolom čeka neka bolja vremena. Dolazite do znaka na kojem je ucrтана pećina sa stalagmitima i stalaktitima. Pomislite da ste došli u Postojnu i očekujete čovječju ribicu u rječici, kad ono najobičniji tunel u kojem vam može otpasti kotač ili vam pasti "na pamet" kamenje ili ledenice što vise sa stropa. Slijedi pilana ispred koje bi mogao biti znak "SDA - jedna jedina". To znači da je pristup na radno mjesto u ovom poduzeću moguć samo ako si odani član te stranke. Slijedeći znak sadržavao bi nacrtana brda i natpis "Nacionalni park".

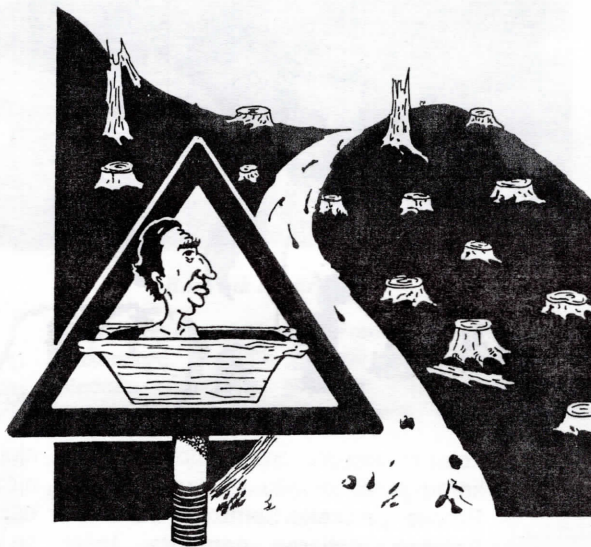
Takvog parka s takvim brdima piljevine i "sječke" nema nigdje u svijetu kao što možete vidjeti u Ponikvama. Tu će dolaziti stranci gledati ova izmišljena brda, diviti im se i fotografirati ih. Kod "Kugle" bi trebao biti novi prometni znak-veliki uskliknik s loban-jom kao na stupovima visokog naponu ispod kojeg su nacrtani: motorka, volovi, traktor, kamion i drvosječa. To znači da vas ti ljudi, ili volovi, traktor ili kamion, ili motorka, mogu koštati glave ako zađete u šumu. A malo dublje u šumi trebao bi biti znak što obilježava veliku ekološku katastrofu. Ubrzo iza toga znaka uvjerit ćete se u usp-jeli rušilački zahvat u kojem se nemilosrdno uništava okoliš i zelenilo. Nije mi jasno ot-kuda tolika nelogična mržnja prema ze-lenilu?! Uбудuće, kada budete nekoga teško proklinjali, onda bi ponajteža zakletva bila ova: "Dabogda ti ovi s motorkom zasvi-rali na imanju!" Ako kojim slučajem preživite sve prolaze kraj volova, ili drvosječa, ili pa-njeva i blata, doći ćete na sami vrh gdje bi

pravni, ali svi stoje na jednom mjestu. To je znak da ste došli u "Autotrans" gdje svi ka-mioni i gotovo svi ljudi čekaju posao, kojega uglavnom nema. Iza toga opet prođete ra-darsku kontrolu, a novi bi znak mogao biti ovakav: poznata slika vareške željezare i kraj željezare mnoštvo radnika koji stoje. To znači da prolazite kraj najstarije livnice u BiH u kojoj su svi radnici na čekanju. Iza toga opet prođete radarsku kontrolu pa ste kraj nekakvih postrojenja kraj kojih bi mogao biti ovaj znak: natpis "Bobovac" prekriven crnim debelim crtama. To znači da je tu nekada bilo poduzeće Bobovac koje sada počiva u miru. Zatim se penjete uz brdo gdje bi trebalo nacrtati puno ovakvih znakova: uskliknik s vojnim kami-onom i oznakama ABiH. To bi značilo da vozite maksimalno oprezno jer bi vam se mogao dogoditi neželjeni susret s vozilom ovakvih oznaka, a to redovito znači katas-trofu.

Kada se popnete na Tisovce onda bi tre-balo biti veliki znak "STOP - BRANIOCI". To znači da se tim putem ne smije dalje do Diknjića, groblja i crkve, jer ti branio-ci ništa i nikoga ovdje ne brane nego imaju jedini zadatak braniti svijetu prolaziti putem do groblja, sela i crkve. Kada krenete kroz selo onda bi moglo biti više znak-ova na kojima je nacrtano pos-trojenje, pa jama, pa rupa, pa opet postrojenje, pa rupa, pa jama, pa sve tako do Daštanskog, a na svakom znaku križ. To bi značilo da je sve što je ovdje nekada radilo sada poko-jno. Na Daštanskom bi mogao biti znak na kojem je nacrtano mnogo razbijenih automobila svih vrsta. To znači da je ovdje nekada boravilo mnogo ljudi iza kojih je ostalo samo groblje au-tomobila. Penjete se vratolomnim putem koji je nekada bio prava cesta za promet i dođete do vrha, do onoga istog znaka - korito i u njemu Alija. Došli ste s druge strane do Alijina korita.

Ako ste očekivali od Alijina korita neku veliku okrepu-prevarili ste se. U korito dosta dotječe, ali se iz korita puno toga rasipa - kuda, ne znamo. Ono čime se možete na koritu okrijepiti jest samo hladna voda i ništa više. Ako ste gladni možete čekati, moliti, tražiti, ali ne možete ništa dobiti, osim ako ste blizu vlasti. Tko prođe ovim putem s jedne ili s druge strane bit će mu jasno barem ovo: ne može se više živjeti od pa-rola koje će netko ispisivati oko Alijina ko-rita. Čekaju nas ozbiljniji poslovi!

M. Topić

mogao stajati znak na kojem je nacrtano korito i u njemu sjedi Alija. To znači da ste došli na Alijino korito.

Ako krenete drugim putem onda ćete prvo naići na radarsku kontrolu. Iza toga prođete vitalne privredne objekte u gradu - prvi, pa drugi, pa treći SDA-kiosk, pa opet radarska kontrola. Slijedeći bi prometni znak mogao biti ovakav: čovjek s kacigom na glavi leži mrtav kraj jamskog otvora. To ne znači da ste došli do neke od novonastalih ratnih jama zločina, nego označava skretanje u pogon rudarstva koji je zauvijek umro, kao i vareški rudari. Iza toga opet radarska kontrola, pa opet novi znak na kojem su ucrtani kamioni i autobusi - neki bez kotača, neki bez stakala, neki is-

GOVORIMO HRVATSKI (16)

PASIV

Piše: J. Jurić, prof.

Robin Scott Wilson iznosi četiri pravila dobrog pisanja: 1. Nikad ne upotrebljavaj veliku riječ ako ti je i mala dovoljna. 2. Nikad ne upotrebljavaj dvije riječi ako ti je jedna dovoljna. 3. Izbjegavaj pasiv kao kugu. 4. Pusti glagole da ponesu glavni teret. O svakom ovom pravilu moglo bi se ponešto napisati, ali s obzirom na posebnosti našega jezika, zadržat ću se kod pasiva. Što je pasiv? On izriče radnju koju subjekt trpi, odnosno radnja se vrši na subjektu (npr. Trava je pokošena.). Suprotan je aktivu koji izriče radnju koju vrši subjekt (npr. Pokosili su travu.). Neki naši gramatičari proglašavali su ga nepoželjnim govoreći da "hrvatski jezik ne voli pasiv". I doista, pasiv je u našem jeziku mnogo rjeđi nego u njemačkom ili francuskom, ali treba li zbog toga zaključiti i preporučiti da ga se klonimo kao kuge? Čim neki oblik postoji, znači da postoji i potreba za njim ili je postojala. Potreba za nekim oblikom može oslabiti ili se potpuno izgubiti kao što se izgubila za dvojinom koja je nekad postojala i upotrebljavala se kod imenica u paru.

Iako je aktiv puno češći, ipak se koristi i pasiv. Temeljeći se na pasivnosti subjekta koji ne vrši, nego trpi radnju, ovaj oblik može biti vrlo snažno izražajno sredstvo. Ako se udubimo u jezičnu analizu Krležina "Hrvatskoga boga Marsa", primijetiti ćemo da on vrlo često koristi pasiv jer su i njegovi junaci "trpitelji" - trpe udarce sudbine i pasivno se odnose prema životu u kojem su varani, zlostavljani, iskorištavani itd.

Pasiv nam je potreban i u drugim područjima komuniciranja te se najčešće koristi tamo gdje je nevažno spomenuti vršitelja radnje, gdje su vršitelji radnje brojni ili nepoznati (npr. Dokazana je štetnost pušenja. Pobijeđeni smo. Pokradeni smo.). Pasiv će nam dobro doći i kad ne želimo isticati sebe kao subjekt (npr. U tekstu je navedeno... umjesto U tekstu sam navela...) te kad želimo pojačati ili ublažiti svoj osjećaj prema nečemu, npr. Naši su izgubili utakmicu. Naši su pobijeđeni na utakmici. U obje rečenice naši su gubitnici, ali u prvoj aktivnoj autor rečenice suosjeća s njima, a u drugoj pasivnoj kao da ih podcjenjuje.

Naravno, ako nema ovakvih razloga, ne treba posezati za pasivom jer on vrlo često vodi u fraziranje i praznoslovlje, niti treba biti nalik na spomenute pasivne Krležine likove.

Literatura:

1. Stjepko Težak, Hrvatski naš svagda(š)nji, Školske novine, Zagreb, 1991.
2. Grupa autora, Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb, 1995.

PJESMA RIJEKE STAVNJE

Ne ime samo
u meni kisik
i vodik
hrvatski su
i sveza koja vodu tvori

Ime ako promijene meni
ja voda hrvatska sam
i iz mene same
riba iz ikre kao
rađat će se Hrvati

Ne kemija fizika ne
hrvatski zakoni samo
promidžba i tvorba
su mi

Ja Stavnja sam iz Vareša
ja suza sam njegova
i krv srebrna topla
i iz utrobe moje
kao iz majki
Hrvati
rodit će se

T.G.

Svirao i pjevao jedan veseljak ponajviše za svoju dušu i onako za društvo, ali povremeno i u sastavu, na seoskim zabavama. Specijalnost mu bila tradicionalne narodne pjesme, a glavni poticaj - flaširano pivo. Limenke nisu mogle doći u obzir.

I nakon jedne takve noći, zatekne ga jutro gdje spava na domak selu; studen mu kamen pod glavom, a vedro nebo nad glavom - doslovno kao u narodnoj pjesmi iz krševite Like. Naiđu neki prolaznici, nisu domaći, pa se začude vidjevši ga:

- Odakle si ti - upitaše, htijući ga valjda napatiti.
- Iz Like - veselo će on.

Kako im ništa ne bi jasno produžiše ka Očeviji, i dalje. Niti su znali da ima u narodu takva pjesma, niti da ima takvih koji je mogu provesti u stvarnost.

Imao neki domaćin na Javorniku kokoši, a one svako malo, čim se nađu izvan kokošinjca, provuku se kroz ogradu u susjedno dvorište i tamo se propisno nahrane. Kad susjed nakon izvjesnog vremena shvati što se događa dosjeti se, uzme jedno zrno kukuruza, probuši ga, provuče konac i priveže papirić za njega na drugom kraju. I vlasnik navečer zatvarao kokoši te vidje da jedna od njih, čini se najuhranjenija, drži u kljunu komad kartona. Ništa mu ne bi jasno dok ne pročita što je na njemu napisano, a pisalo je: Bila sam kod Bože u zijanu!

Autor: Č. Jelić	DRVENI DUHAČI INSTRU- MENT	STARI ŠPANJOL- SKI NOVCI	STANOV- NIK ARMENIJE	SKUPNO OBAVLJA- NJE POSLOVA	NAJSVETIJI DIO STARO- GRČKOG HRAMA	JEZERO U JUŽNOJ AMERICI	OSOBNJA ZAMJENICA	RIJEKA U ŠPANJOL- SKOJ	SPARINA, OMARINA	SLOVENSKI GRADIĆ NA JADRANU	LIK NELE ERZIŠNIK (TETKA...)	PISAC SIJARIĆ
SVEČENIK SA SLIKE												
NAUKA O GIBANJU PLINOVA												
ŠAHOVSKO OTVARA- NJE UZ ŽRTVU PJEŠAKA							NAPRAVA ZA UPREZA- NJE VOLOVA					
SLIKE RAĐENE ULJEM							RATARI KOJI ORU					
							"ISTOK"					
PJESNIK UJEVIĆ				RODITELJI, OČEVI				LJETOPIS, GODIŠ- NJAK				
				UŽITAK								
DUŽNOST SVEČENIKA S FOTOGRAFIJE NA KOJOJ OSTAJE U VAREŠU		PJEVAČICA OXA COL PALAC (ENGL.)										
ISTANJENA METALNA NIT					UGLJIK ŽUPA FRATRA SA SLIKE							
"UJEDINJE NI NARODI"			CJELO- KUPNA ATLETIČAR ZATOPEK									
KUKAC KOJI DAJE MED						TIP "CITRO- ENOVA" AUTA						
NORVEŠKA		RUKOMETA ŠICA TORTI										
		BUGOJNO										
NA ISTOM MJESTU (LAT.)												
KONJI RIDE BOJE, RIDANI												

STIHOVNI ANAGRAMI

Pričam s LJILJOM O tom Suncu;
(jer ja STEKOH takav dojam)
skrivalo se sve te dane,
sunčanje nam strani pojam.

Al' promašaj kalendarski
s plavog neba sad se smješi,
ni godišnjeg ni ferija,
a sunce nas rujna tješi.

Autor: M. Marjanović

Posvadili se ALBANI,
al' čini se, manje strepe,
što sve ima još uslijedit,
kako na put izvest slijepo.

Izborni će rezultati
gradove nam mijenjat mnoge,
hoću-neću, tuđe-svoje;
ustali se svi na noge.

RJEŠENJA IZ OVOG BROJA
SKANDINAVKA
vodoravno:
fra Mato Topić, aerodinamika,
gambit, jaram, oleati, Tin, ocl,
anal, Anna, žica, C, un, sva, pčela,
N, Mara, ibidem, kulaši;
STIHOVNI ANAGRAMI:
miholjsko ljeto, bilanca.